

УДК 811.111'42:27-275]:821.111.0*Чест
DOI <https://doi.org/10.24919/2663-6042.21.2024.9>

ОСОБЛИВОСТІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ БІБЛІЙНОГО ІНТЕРТЕКСТУ В ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКІЙ КАРТИНІ СВІТУ Г. К. ЧЕСТЕРТОНА

Стовбур О. В.

Запорізький національний університет

Стаття присвячена дослідженню категорії інтертекстуальності в художньому тексті. Передусім зауважено, що вітчизняні науковці активно опрацьовують концепт інтертекстуальності, введений у науковий обіг всередині ХХ ст., однак, незважаючи на це, і далі залишається багато нез'ясованих питань, серед інших і щодо використання біблійного інтертексту в англомовній художній літературі. З урахуванням цього в представленій розвідці на засадах теорії інтертекстуальності окреслено роль біблійних репрезентацій у творах видатного англійського письменника Г. К. Честертон, літературна спадщина якого залишається поза увагою дослідників. Зокрема, ідентифіковано біблійні інтертексти в різножанрових творах письменника; визначено форми та засоби їх презентації в тексті; з'ясовано їхню роль у відтворенні ідейно-художнього навантаження твору як репрезентантів індивідуально-авторської картини світу письменника; встановлено функції, які вони виконують у загальній структурі його текстів – як художнього, так і релігійно-філософського характеру.

Значну увагу приділено висвітленню загальних питань теорії інтертекстуальності, зокрема виникненню нового наукового напрямку в закордонному постструктуралізмі, окресленню особливостей його розвитку у працях українських філологів; розглянуто новий підхід до класифікації форм інтертекстуальних включень, появу нових термінів на позначення біблійних інтертекстуальних включень.

Дослідження феномену інтертекстуальності в художніх творах Г. К. Честертон дало змогу дійти висновку, що біблійний інтертекст не лише виконує певні функції (номінативну, прогностичну, дидактичну, персуазивну та експресивну) у його творах та характеризує творчий художній стиль автора, але також є важливим конституентом його індивідуально-авторської картини світу.

Ключові слова: інтертекстуальність, біблійний інтертекст, імпліцитні та експліцитні біблійні репрезентації, функції біблійного інтертексту, індивідуально-авторська картина світу.

Stovbur O. V. Features of the biblical intertext representation in G. K. Chesterton's individual author worldview.

The article deals with the category of intertextuality in literary texts. Primarily it is noted that national scholars are actively developing the concept of intertextuality, which was introduced into scientific use in the 20th century. Despite this fact, there are still many unanswered questions, including the use of biblical intertext in English-language fiction. Taking this into account, the presented intertextuality-based academic analysis outlines the role of biblical representations in the works of G. K. Chesterton, the outstanding British writer, whose literary heritage remains outside the attention of domestic researchers. In particular, biblical intertexts were identified in the writer's various genre works; the forms and means of their presentation in the text were determined; their role in reproducing the ideological and artistic load of the work as representatives of the individual author's worldview were clarified; the functions they perform in the general structure of the texts, both artistic and religious philosophical in nature, were established.

Considerable attention is paid to the coverage of general questions of the theory of intertextuality, in particular to the emergence of a new scientific direction in foreign poststructuralism, to the outline of the features of its development in the works of the Ukrainian linguists; a new approach to the classification of forms of intertextual inclusions, the emergence of new terms for the designation of biblical intertextual inclusions is considered.

Analysis of the intertextuality phenomenon in G. K. Chesterton's literary works enables us to conclude that biblical representations not only fulfill certain functions (nominative, prognostic, didactic, persuasive and expressive) in his texts and characterize his artistic style but also constitute an essential component of his individual worldview.

Key words: intertextuality, biblical intertext, implicit and explicit biblical representations, intertexts functions; individual worldview.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Беззаперечність та вічність духовних цінностей, закладених у Біблії, має величезне значення для духовного розвитку людства і зумовлює інтерес до неї різних наукових галузей знань: філософії, історії, риторики, теології, культурознавства, літератури. Останніми десятиліттями біблійна тематика стає надзвичайно актуальною в лінгвістичних дослідженнях, а системне

включення біблійних репрезентацій майстрами художньої літератури є особливою стратегією, яку називають *стратегією інтертекстуальності* і яку досить плідно досліджують мовознавці.

Теорію інтертекстуальності засновано французькими вченими всередині ХХ століття, а сам термін був введений у науковий обіг 1967 року Ю. Кристевой, представницею французької школи структуралізму [23]. Ця теорія швидко поширилась у Західній

Європі, Америці. Значний внесок в її розвиток зробили передусім закордонні учені, серед яких Ж. Деррида [22], М. Риффатер [24] та ін. Феномен інтертекстуальності сьогодні плідно вивчають й українські дослідники: у сфері літературознавства – Л. Біловус [1], В. Прасолова [16], П. Рихло [17]; як перекладознавчу прооблему – О. Дзера [5], Л. Грек [4], О. Переломова [15], Р. Чорновол-Ткаченко [21], А. Ротар [11], В. Кулик [10]. Останнім часом з'являються студії, об'єктом яких є творчість англомовних письменників – Е. Спенсера (Н. Семешко) [19], Т. С. Еліота (Л. Статкевич) [20], А. Мердок (А. Павлій) [13], Т. Пратчетта (Є. Канчура) [8], Д. Барнса (Ю. Лосева) [12]. Щодо творчості відомого англійського письменника Г. К. Честертона, то на дослідницькій ниві України спостерігається незаслужений вакуум, за винятком деяких розвідок, у яких творчість письменника розглянуто лише дотично. З позиції ж теорії інтертекстуальності ця проблема у вітчизняній лінгвістиці взагалі не порушено. Цим і зумовлено як **актуальність** напрямку нашої розвідки відносно цієї теорії, так і вибір духовної спадщини Г. К. Честертона як матеріалу дослідження.

Формулювання мети і завдань статті. З урахуванням засад теорії інтертекстуальності ставимо **за мету** виявити біблійні вкраплення в текстах творів Г. К. Честертона, визначити особливості їхнього представлення в тексті та довести, що біблійний інтертекст та відповідні біблійні образи є не тільки неодмінною ознакою його творчості, а й елементом його індивідуально-авторської картини світу. Серед **завдань** дослідження – проаналізувати стан наукового випрацювання проблеми інтертекстуальності; ідентифікувати та систематизувати інтертекстуальні біблійні включення у творах Г. К. Честертона; уточнити характер їх функціонування.

Об'єктом дослідження виступає категорія інтертекстуальності у художніх текстах Г. К. Честертона, **предметом** дослідження – форми інтертекстуальних включень у художніх текстах Г. К. Честертона та специфіка їх змістовного навантаження.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше проаналізовано творчість видатного англійського письменника Г. К. Честертона на предмет широкого вживання ним біблійного інтертексту; визначено ідейно-художню роль біблійних репрезентацій, які також об'єктивують його авторську картину світу.

Матеріалом дослідження послуговували прозові художні твори (7 од.), філософські трактати (10 од.), а також поетичні праці (3 од.) Г. К. Честертона: «Orthodoxy», «The Everlasting Man», «Heretics», «The Ball and The Cross», «The Flying Inn», «The New Jerusalem», «The Autobiography», «Our Tradition: If Christ Should Come», «The Tower of Babel», «God with the golden Key», «The Three Horsemen of Apocalypse», «The Trees of Pride», «The Wisdom of Father Brown», «What I Saw in America», «The Crimes of England», «Saint Francis of Assisi», «A Short History of England», «The Convert», «The Ballad of God», «The Donkey».

Критерієм добору творів для аналізу була різноманітність художнього матеріалу (теологічний

трактат, роман, есе тощо) для виявлення в ньому інтертекстуальних елементів як стійкої тенденції творчості Г. К. Честертона та встановлення факту тісного зв'язку між його художньою та публіцистичною думкою. На наш погляд, це допоможе виявити вузлові характеристики індивідуально-авторської картини світу письменника.

Виклад основного матеріалу дослідження. Попри те, що проблема інтертекстуальності була порушена ще в другій половині ХХ ст., розробка теоретичних засад взаємодії різних текстів є й досі актуальним напрямком у вітчизняному літературознавстві та лінгвістиці. На сьогодні багато зроблено з вивчення цього поняття, однак слід зазначити, що досі серед дослідників немає одностайності стосовно його сутності. Так, Н. Корабльова дефінує інтертекстуальність як «сітку відношень, що встановлюються між створюваним текстом чи текстом, що сприймається, та іншими текстами» або «роботою тексту, що поглинає і перетворює інші тексти» [9, 2]. Л. Біловус ідентифікує концепцію інтертекстуальності зі «смертю» індивідуального тексту, який розчинився в явних чи прихованих цитатах» [2, 22]. Відома дослідниця О. Селіванова вказує на наявність в одному тексті слідів інших, «у більш широкому розумінні – діалогічний зв'язок тексту в семіотичному універсумі з попередніми текстами (рекурсивний) та з подальшим текстотворенням (прокурсивний)» [18, 514].

Як бачимо, усі автори так чи інакше висловлюють одну загальну думку, що інтертекстуальність у широкому (глобальному) вияві полягає у зв'язку між текстом-реципієнтом та текстом-адресатом. По-різному визначають і саму природу категорії інтертекстуальності. Її здебільшого трактують як текстову категорію (О. Селіванова) [18, 514], або текстово-дискурсивну (О. Переломова) [14, 16], або водночас текстову та мовну (Н. Зражевська) [Цит. за: 7, 5]. О. Бойко вважає інтертекстуальність частиною інтердискурсивності та інтерсеміотичності [3, 21]. У розвідці керуємося положенням, що інтертекстуальність як об'єкт лінгвістичного дослідження – це текстова категорія, оприявлена в різноманітних міжтекстових відношеннях між текстом-донором і текстом-реципієнтом.

Засобами реалізації категорії інтертекстуальності є її вербальна вираженість мовними одиницями, які, включені автором у текст, інтенсифікують зміст його висловлення. Розпізнавання «чужого» тексту потребує від читача досконалого знання прототексту, адже інтертекстуальні репрезентації можуть мати як експліцитні (тоді вони відносно явні), так й імпліцитні (тоді їх присутність може бути не зовсім помітною). Це особливо помітно у творах Г. К. Честертона, автора численних релігійно-філософських трактатів та романів, п'єс, блискучого журналіста-есеїста, творця детективних сюжетів і поетичних замальовок. Через парадоксальну форму презентації своїх ідей та образів, специфічний іскрометний гумор імпліцитні інтертексти Г. К. Честертона без відповідних підказок у вигляді типографічних ознак чужого тексту можуть залишитися не пізнаними.

Біблійні інтертекстуальні включення представлені в тексті різними **алюзивними одиницями**, що вводять «чуже слово» та реалізують інтенцію автора (біблійні репрезентації, цитати, алюзії, ремінісценції, крилаті слова, міні-тексти, «текст у тексті» тощо). У мовознавців досі немає єдиної думки щодо їх типології. Оскільки формат статті не дає змоги глибоко проаналізувати це питання, зазначмо лише дві сучасні тенденції в дослідженнях інтертекстуальності. Перша пов'язана з наданням нового статусу цитаті як алюзивній одиниці: він полягає у використанні цього поняття як родового відносно різних видових форм «чужого» слова, тобто в широкому смислі як будь-якого елемента чужого тексту, включеного в текст автора [3, 122]. Друга тенденція стосується того, що розробка проблеми інтертекстуальності зумовила появу нових термінів – *інтертекст*, *біблійний інтертекст*, *інтертекстема*; пізніше з'явився термін *біблема*, який позначає «одиницю біблійного інтертексту, що виявляється семіотично-когнітивно або стилістично», тобто це інтертекстуальна одиниця художнього мовлення [6]. Слід зауважити, що останнє поняття не дуже прижилося в науковому обігу, тож у статті будемо послуговуватись терміном *біблійний інтертекст*, який за місцем вживання в тексті може бути *передтекстовим* та (*внутрішньо*)*текстовим*. До перших належать назви творів, їх частин, епіграфи та присвяти. Вони можуть виконувати *номінативну* (називну) функцію – передавати *фактуальну* інформацію, тобто інформацію сюжетно-змістовного характеру, або *прогностичну* (інформаційно-сигнальну) – тоді вони передають *концептуальну* інформацію, яка сприяє введенню читача у відповідну ситуацію та допомагає зрозуміти головний задум автора.

Розглянемо приклади заголовків творів у Г. К. Честертон: есе («Our Tradition: If Christ Should Come»), «The Tower of Babel», «God with the golden Key»); короткі оповідання («The Three Horsemen of Apocalypse», «The Trees of Pride» тощо); поетичні твори («The Convert», «The Ballad of God» тощо) та назви розділів його книг («The God in the Cave», «The Riddles of the Gospel», «The Five Deaths of The Faith» («The Everlasting Man»)). Як бачимо, більшість назв свідчать не так про тематику творів, як про їхню ідейно-філософсько-релігійне навантаження та глибину проблем для його осмислення. Так, в оповіданні «The Three Horsemen of Apocalypse» сама назва вже слугує для привернення уваги читача, ніби прогнозуючи відповідну ситуацію, однак сюжетом оповідання є не відома євангельська подія кінця світу, а переродження людських душ в умовах війни. Одночасно екстраполюючи жахіття біблійного апокаліпсису на сучасність, Г. К. Честертон посилює свій меседж і робить його не тільки більш вагомим, але й більш експресивно-емоційним.

Наразі звернемося до дотекстових **внутрішніх** біблійних репрезентацій. Оскільки інтертекстуальність може бути репрезентована на будь-якому лексичному рівні, почнемо з найнижчого – слів та словосполучень, а саме імен (антропонімів) та назв місцевості (топонімів). Так, вживаючи імена біблійних персонажів (*Caiaphas* (3, 4318), *Moses* (3, 4324),

Pontius Pilate (3, 4334), *Job* (3, 4172) («The Everlasting Man»); *Judas* (3, 392) («The Wisdom of Father Brown»), *St. George* (3, 430) («The Wisdom of Father Brown»), *Elijah* (3, 3650) («What I Saw in America»), письменник нагадує читачеві не тільки про діяння своїх персонажів (благородство та милосердя, братовбивство та зрада), а й про схожі риси в новітньому вияві сучасного буття і змушує аналізувати їх. Водночас велика кількість біблійних топонімів завдяки акумульованій в них історичній та культурологічній інформації надає читачеві додаткові сакральні смисли (*Calvary* (3, 2540) («The Crimes of England»); *Via Dolorosa* (3, 3185), *the mob of Jerusalem* (3, 3173), *the cave at Bethlehem* (3, 3079), *Sodom and Gomorrah* (3, 3233), *the ghosts of Gadara* (3, 3217) («The New Jerusalem»). Ту саму функцію **акцентування** та **інтенсифікації** виконують у тексті й відомі біблійні реалії: *Sermon on the Mount* (3, 3999) («Saint Francis of Assisi»); *Babylonian wall* (3, 4131); *the Parable of the Prodigal Son* (3, 4326) («The Everlasting Man»); *Good Friday* (3, 2866) («A Short History of England»).

Щодо інтертекстуальних вкраплень на рівні висловлення, розрізняють **повні** та **часткові** інтертексти-цитати. Для перших характерне точне відтворення в тексті-реципієнті форми і змісту біблійних прототипів, для других – авторські трансформації як на рівні форми, так і на рівні семантики. Розглянемо декілька прикладів власне біблійних цитатій експліцитного характеру:

...*Has anyone any further remarks to offer? Just before the murder he prayed for all the murderous race of men, saying, 'They know not what they do'; is there anything to say to that, except that we know as little what we say?* («The Everlasting Man») (3, 4335)

У цьому інтертекстуальному фрагменті автор використав власну цитату, знайому кожному християнину. Вона нагадує читачам про одну з найтрагічніших біблійних подій, коли Христос, зраджений та покинутий усіма, молившись за своїх кривдників **«бо не знають, що чинять вони!»** (1, Лк. 23:34). Цим вкрапленням Г. К. Честертон ще раз підкреслює всю неймовірність та трагізм ситуації, підсилює велич спокотної жертви милосердного Бога, щоб підсилити й донести цю думку до читача.

Дуже цікавим у наступному фрагменті є висловлене Г. К. Честертоном ставлення до вина, до суті самого життя Ісуса Христа, протиставлене ставленню відомого східного поета Омара Хайяма (твір «Heretics», глава «Omar and the Sacred Vine»): Христос, – каже він, – створив вино не як ліки для забуття труднощів та абсурдності людського буття. Він створив вино як таїнство Господньої величі та любові. На підтвердження своєї думки автор цитує одну з основних ідей християнського вчення, яка має приблизно однаковий зміст у трьох Євангеліях: *«у Моїї крові, що за вас проливається»* (1, Лк. 22:20).

Jesus Christ made wine, not a medicine, but a sacrament. But Omar makes it, not a sacrament, but a medicine... "Drink", he says, because there is nothing worth trusting, nothing worth fighting for... So he stands offering us the cup in his hands. And in the high altar of Christianity stands another figure in whose hand also is the cup of the vine. "Drink", he says, "for the whole

world is as red as this wine with the crimson of the love and wrath of God... Drink, for this is my blood of the New Testament that is shed for you” (3, 1751).

Саме цей біблійний інтертекст, що стоїть у сильній позиції тексту (остання фраза фрагмента), надає йому ще більшої змістової значимості, а апеляція до авторитету Біблії виконує **персуазивну** функцію доказу.

Тема Бога пронизує всю творчість Г. К. Честертон – від релігійних трактатів та есе до поетичних та прозових творів. Ось приклад його використання біблійного інтертексту в романі «The Man Who Was Thursday». Йдеться про сцену останньої зустрічі героя з людиною, яка, як виявилось у фіналі, персоніфікує Бога. Ось що відповідає Бог на питання про його страждання:

Only in the blackness before it entirely destroyed his brain he seemed to hear a distant voice saying a commonplace text that he had heard somewhere, “Can ye drink of the cup that I drink of?” (3, 910–911)

Цей інтертекст виконує, на наш погляд, певну **авторитетну** функцію, адже сила цієї прямої біблійної цитати настільки потужна, що робить будь-яку відповідь зайвою. Це останнє одкровення автора – Бог страждає набагато сильніше, ніж смертні – підводить нас до основоположної ідеї всієї творчості Г. К. Честертон, який закликає читача замислитися, підкріплюючи свої думки словами з Біблії.

Перейдемо до аналізу внутрішньотекстових репрезентацій **імпліцитного** характеру, яких, як зазначено, у Г. К. Честертон навіть більше, ніж експліцитних. Це зумовлено: по-перше, як особливою парадоксальністю його мислення, так і характерними рисами його авторського стилю – тяги до буфонади та гри, гумористичного коментаря, неочікуваних стилістичних рішень; по-друге, треба враховувати, що з огляду на певні історико-культурні причини, англomовний читач з давніх часів дуже добре обізнаний з Біблією; це може давати автору впевненість у тому, що його навіть імпліцитні вкраплення будуть зрозумілі читачеві. Розглянемо декілька прикладів.

...But I know that he who is called Pontifex, the Builder of the Bridge, is called also Claviger, the Bearer of the Key; and that such keys were given him to bind and loose when he was a poor fisher in a far province, beside a small and almost secret sea (2).

У цьому фрагменті Г. К. Честертон використовує одразу два біблійних інтертексти – експліцитний та імпліцитний. Так, особи Хранителя ключів як такого немає в Біблії, однак це відоме відсилання до Петра, який широко відомий в апокрифічній літературі як апостол, якому Господь доручив ключі від Раю. На те, що йдеться саме про нього, вказує наступна біблійна підказка «*маленьке невідоме море*» – асоціація з Генісаретським озером, де рибалили перші Христові послідовники. Єдиним інтертекстом, використаним автором без змін, є частина відомого біблійного концепту “*binding and loosing*” (зв’язувати і розв’язувати) і слова, що їх Христос сказав Петру: “*I will give you the keys of the kingdom of heaven; whatever you bind on earth will be bound in heaven, and whatever you loose on earth will be loosed in heaven*” (6, Matt 16: 19).

Дуже показовий імпліцитний біблійний інтертекст знаходимо також у наступному прикладі:

She is the human and sacred image; all around her the social fabric shall sway and split and fall; the pillars of society shall be shaken, and the roofs of ages come rushing down, and not one hair of her head shall be harmed (3, 2363–2364).

Відомо, що у своєму творі «What’s Wrong with the World» Г. К. Честертон різко відгукнувся на інцидент в англійському містечку, де лікарі наказали коротко стригти дівчат з робочих сімей, щоб запобігти розповсюдженню вошей. Він гнівно засуджує цей факт як зневагу людської гідності і, посилаючись на Біблію та підсилюючи свої слова її авторитетом, робить своє засудження цього рішення влади ще більш емоційним та вагомим. Цією трансформованою цитацією автор водночас утверджує віру в те, що за будь-яких обставин Господь не залишить свою паству. Адже кожна людина, нагадає він, це образ Божий (в прикладі перефразовано на *sacred image*) і тому «волосина вам із голови не загине!» (1, Лк. 21:18) без Його волі.

You will be betrayed even by parents, brothers and sisters, relatives and friends, and they will put some of you to death. Everyone will hate you because of me. But not a hair of your head will perish (6, Luke 21: 16–18).

Як бачимо, трансформація біблійної цитати (замість «*волосина не загине*» використано «*не щезне*») не тільки не завадила розумінню смислу інтертекстуального фрагмента, але навіть сприяла певному розширенню семантики фрази та доданню до неї нових авторських смислів. У цьому випадку використаний Г. К. Честертон біблійний інтертекст синтезує його думку про цінність кожної людини як образу Божого.

У відповідь на закиди критиків, які звинувачували Християнство в надмірній пасивності, Г. К. Честертон пише:

The Gospel paradox about the other cheek, the fact that priests never fought, a hundred things made plausible the accusation that Christianity was an attempt to make a man too like a sheep. I read it and believed it, and if I had read nothing different, I should have gone on believing it... But I read something very different.... I turned the next page in my agnostic manual, and my brain turned up-side down. ...Now I found that I was to hate Christianity not for fighting too little, but for fighting too much (3, 2027).

Використання лише частини відомого біблійного фрагмента – словосполучення *the other cheek* (І коли вдарить тебе хто у праву щоку твою, підстав йому й другу (1, Мат. 5:39)) – виконує в цьому висловленні функцію нагадування про незаперечність моральних постулатів Біблії.

...The Gospel paradox about the other cheek, the fact that priests never fought, a hundred things made plausible the accusation that Christianity was an attempt to make a man too like a sheep. I read it and believed it, and if I had read nothing different, I should have gone on believing it... (3, 2027)

У наступному прикладі Г. К. Честертон використовує ще одну імпліцитну цитатну репрезентацію. Описуючи останні дні Ісуса перед страатою

та висловлюючи огиду до юрби, що лише декілька днів тому вітала Його вигуками «Осанна!», а сьогодні прирекла його на смерть, Г. К. Честертон використовує лише одне слово – «Розпни». Воно настільки відоме читачу, що відразу асоціюється з біблійним “*Take him away! Take him away! Crucify him!*” (6, John 19:15)

The mob of Jerusalem is no exception to the rule, but rather an extreme example of it.... There was a day when it cried a single word; “Crucify.” It was a thing to darken the sun and rend the veil of the temple (3, 3173).

І далі для посилення атмосфери трагічності цього неймовірного злочину автор додає інтертекст з Євангелія від Луки. Цей інтертекст трансформований з точки зору граматики та лексичних засобів, але це не позначилось на його семантичному посилі: “*for the sun stopped shining. And the curtain of the temple was torn in two*” (6, Luke 23:45).

Інколи Г. К. Честертон вдається до біблійної цитати, щоб надати своїм словам більшого **експресивно-емоційного** відтінку. Так, досить незвичним, але образним є його порівняння Західної та Східної цивілізацій із собакою та віслучкою, де образ віслучки у нього запозичений зі Старого Завіту (6, Hosea 8:8–12):

The dog is really the eternal type of the Western civilisation. And the donkey is really as different as is the Eastern civilisation. His very anarchy is a sort of secrecy; his very revolt is a secret. He does not leap up because he wishes to share my walk, but to follow his own way, as lonely as the wild ass of Scripture (3, 3027).

У цьому фрагменті Біблії йдеться про норовливість та глупоту Ізраїлю, який пішов за своїми похотями, забувши Бога, саме тому Осія з боєм та гіркою порівнює його з дикою віслучкою.

У наступному прикладі імпліцитний біблійний інтертекст, створений на основі порівняння Європи з орлом, теж виконує **експресивну функцію**, адже у Псалтирі процес духовного та фізичного відновлення асоціюється з образом орла. До речі, у птаха цим відновленням є дуже болісний процес зміни дзьоба та пір'я, але в орла лише два шляхи – відновитися чи померти.

My Youth Is Renewed Like The Eagle's (6, Psalm 102:5) – *Europe did very truly renew its youth like the eagles; just as the eagles of Rome rose again over the legions of Napoleon, or we have seen soaring but yesterday the silver eagle of Poland* (3, 4382).

У наведеному далі фрагменті Г. К. Честертон ділиться своїми враженнями від поїздки до Ізраїлю та досить дивною, на перший погляд, поведінкою його мовчазного супутника. Однак пізніше він напише: “...*But I came to sympathise with his romance; and when he said, “It's a lovely land; I should like to put the Song of Solomon in my pocket and wander about”, I knew that, Jew or Gentile, mad or sane, we two were of the same sort*” (2). Це прекрасний доказ того, як Біблія зближує людей, робить їх співучасниками Істини, і саме цю думку автор так переконливо зумів передати за допомогою інтертекстуального відлуння на знамениту біблійську Книгу пісень.

He would see some very gigantesque figures of speech about the impossibility of threading a needle

with a camel or the possibility of throwing a mountain into the sea or not to worry about the future any more than the birds (3, 4307).

У цьому фрагменті Г. К. Честертон робить інтертекстові посилання на два біблійні сюжети. На початку висловлення це – трансформований фразеологічний біблеїзм, далі посилання на інший відомий фрагмент Біблії: “*Therefore I tell you, do not worry about your life, what you will eat or drink; or about your body, what you will wear.... Look at the birds of the air; they do not sow or reap or store away in barns, and yet your heavenly Father feeds them*” (6, Matt 6: 25–26). Як бачимо, ці інтертекстуальні біблійні вкраплення виконують певну **персуазивну функцію** і слугують авторові додатковим засобом аргументації того, що людині, яка вірує, немає необхідності надмірно турбуватися про земні речі (що їсти і що одягнути).

Наразі розглянемо декілька прикладів використання Г. К. Честертоном біблійних інтертекстів у його поетичних творах:

«The Convert»

*The sages have a hundred maps to give
That trace their crawling cosmos like a tree,
They rattle reason out through many a sieve
That stores the sand and lets the gold go free:
And all these things are less than dust to me
Because my name is Lazarus and I live* (4)

У цьому вірші Г. К. Честертон описує одну з найважливіших подій свого духовного життя – навернення до католицтва – та ті відчуття, що охопили його при цьому. Ім'я Лазаря стоїть у вірші в сильній позиції останнього рядка, тобто виконує **функцію акцентування** животворчої сили та впливу цієї події на подальше життя автора. Алюзивним є згадування біблійного персонажа Лазаря, що помер та силою свого божественного дару Христос воскресив його на третій день (1, Ів. 11).

«The Donkey»

*Fools! For I also had my hour;
One far fierce hour and sweet:
There was a shout about my ears,
And palms before my feet* (5)

Г. К. Честертон описує тут свято Входу Господнього в Єрусалим, коли його жителі з радістю та надією зустрічали довгоочікуваного Месію (*fierce hour and sweet*). Вони виражають свої почуття вигуками «*Осанна Сину Давидовому! Благословенний, хто йде у Господне Ім'я! Осанна на висоті!*» (1, Мат. 21:9) і кидають йому під ноги одяг та пальмове листя (*and palms before my feet*). У вірші, описавши радість молодого віслучка, на якому Ісус в'їхав в Святе Місто, Г. К. Честертон ще раз акцентував надзвичайну значимість цієї події для людства та безмірної жертвності милосердного Бога.

Висновки та перспективи досліджень. Феномен інтертекстуальності в сучасній лінгвістиці має вагоме значення і є актуальною сферою для наукових розвідок, однак, незважаючи на це, він ще потребує подальшого випрацювання та удосконалення. Особливою сферою дослідження є біблійний

інтертекст та його роль у художньому тексті. Проведений на засадах теорії інтертекстуальності аналіз біблійних репрезентацій у творах відомого англійського письменника Г. К. Честертон уможливив дійти важливих висновків. Установлено, що серед ідентифікованих нами біблійних інтертекстів у творах Г. К. Честертон за їхнім місцем розташування в тексті (дотекстові та текстові) текстові репрезентації виконують дещо різні функції. Виявлено, що з урахуванням форм репрезентації біблійних інтертекстів (експліцитної чи імпліцитної) питома вага перших у творах Г. К. Честертон є більшою. З одержаних нами методом суцільної вибірки 165 репрезентацій їх виявилось 95 одиниць. На наш погляд, це зумовлено як особливостями творчої манери та індивідуальності письменника, так і впевненістю автора в достатній обізнаності британців з Біблією.

Проведений аналіз дав змогу також визначити характер функціонування біблійних репрезентацій. Установлено, що домінують функції у дотекстових і текстових вкрапленнях теж дещо різняться. Якщо в першому випадку це головню **номінативна та прогностичні** функції, то текстові репрезентації виконують більший спектр функцій: **персуазивну** (для переконування у правильності своєї ідеї, її роз'яснення та тлумачення), **авторитетну** (для опертя на думку авторитетного прототексту), **дидактичну** (не тільки для вираження своїх світоглядних

орієнтирів, але й для моделювання відповідних ідей у свідомості читача), **експресивно-образну** (для надання висловлюванню емоційності, образності та яскравості).

Вивчення ідейно-художньої ролі та функціонування біблійного інтертексту у творах Г. К. Честертон показало, що біблійні вкраплення слугують засобами відтворення філософсько-релігійних поглядів письменника та цілоспрямованого донесення їх до читача і водночас мовними засобами об'єктивації його авторської картини світу. Дослідження текстів Г. К. Честертон різножанрового характеру дає можливість стверджувати, що практично всі його твори пронизані проповідницькою темою християнства, оскільки для нього релігія була стрижнем його філософії та світобачення. Системне, комплексне включення біблійних репрезентацій в авторські тексти всіх проаналізованих нами жанрів доводить, що наявність у них інтертекстуальних елементів є стійкою тенденцією і що між його художньою та публіцистичною думкою існує тісний зв'язок. Це також є вагомим доказом того, що біблійний інтертекст є не тільки філософським складником поезики Г. К. Честертон як письменника, але й виразником його індивідуально-авторської картини світу як християнської індивідуальності.

Подальший напрямок наукового розвитку теми вбачаємо в зміні вектора дослідження та розгляді інтертекстуальних концептів Г. К. Честертон.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біловус Л. І. Теорія інтертекстуальності : Становлення понять, тлумачення термінів, систематика. Тернопіль : Стародубець, 2003. 36 с.
2. Біловус Л. І. Інтертекстуальність як модус новаторства (на матеріалі творчості І. Світличного та В. Стуса) : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.01.06. Тернопіль, 2003. 173 с.
3. Бойко О. Реалізація категорії інтертекстуальності в художньому дискурсі фентезі : дис. на здобуття наук. ступеня докт. філ. : спец. 035 «Філологія». Одеса, 2021. 237 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/353483744_Bojko_O_Realizacia_kategorii_intertekstualnosti_v_hudoznomu_diskursi_fentezi.
4. Грек Л. В. Інтертекстуальність як проблема перекладу (на матеріалі англійських перекладів української постмодерністської прози) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.16. Київ, 2006. 16 с.
5. Дзера О. Біблійна інтертекстуальність і переклад : англо-український контекст. *Мовознавство*. 2018. № 3. С. 70–73.
6. Дзера О. В. Біблема як одиниця біблійного інтертексту : перекладознавчий підхід. URL: http://ddpu-filolvisnyk.com.ua/uploads/arkhiv-nomerov/2018/NV_2018_9/16.pdf.
7. Каленич В. М. Інтертекстуальність у сучасному медіадискурсі. *Modern Researches in Philological Sciences* : collective monograph. Riga : Izdevnieciba "Baltija Publishing", 2020. С. 102–117. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/36/653/1369-1?inline=1>.
8. Канчура Є. Інтертекстуальність як риса поезики жанру фентезі (на прикладі романів Террі Претчетта). *Питання літературознавства*. Чернівці : Рута, 2009. № 77. С. 205–209.
9. Корабельова Н. В. Інтертекстуальність літературного твору : навч. посібник. Донецьк : Кассіопея, 1999. 28 с.
10. Кулик В. Дискурс українських медій : ідентичності, ідеології, владні стосунки. Київ : Критика, 2010. 656 с.
11. Лазаренко С. В., Ротар А. І. Види інтертекстуальності в сучасному політичному дискурсі (на матеріалі політичних звернень). *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного ун-ту імені К. Д. Ушинського : Лінгвістика*. 2014. № 19. С. 73–80.
12. Лосєва Ю. В. Інтертекстуальність як основний композиційний принцип художнього дискурсу Джуліана Барнса (на матеріалі роману «Історія світу в 10 ½ розділах»). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету : Філологія*. 2019. № 43. Т. 5. С. 95–97.
13. Павлій А. Ю. Інтертекстуальність романів А. Мердок як вид літературної гри («Чорний принц» і «Час ангелів») : кваліфікац. робота на здобуття освіт. ступеня «магістр» : спец. 014.021 «Середня освіта». Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2023. 62 с.
14. Переломова О. С. Лінгвокультурні коди інтертекстуальності українського художнього дискурсу : діахронічний аспект. Суми, 2008. URL: <https://tinyurl.com/y4duu5r5>
15. Переломова О. С. Інтертекстуальність як системотвірна текстово-дискурсивна категорія. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2008. № 34. С. 87–95.
16. Просалова В. А., Бердник О. С. Інтертекстуальність художнього тексту : текстотвірний і рецептивний аспекти : монографія. Донецьк : Норд-Прес, 2010. 152 с.

17. Рихло П. Поетика діалогу. Творчість Пауля Целана як інтертекст. Чернівці : Рута, 2005. 583 с.
18. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми. Полтава : Довкілля – К, 2008. 711 с.
19. Семешко Н. М. Типологія інтертекстуальності сонетів Е. Спенсера : форми і функції аллюзії. *Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди : Літературознавство*. 2010. № 4.1. С. 9–18.
20. Статкевич Л. П. Культурно-освітній контекст формування поезиї Т. С. Еліота. *Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди : Літературознавство*. 2011. № 4 (2). С. 129–136.
21. Чорновол-Ткаченко Р. С. Теорія інтертекстуальності : цілі, завдання, методи. *Вісник СумДУ*, 2006. № 11 (95). Т. 2. С. 82–87.
22. De Man P., Derrida J., Hartman G. et al. *Deconstruction and criticism*. New York, 1979. № IX. 256 p.
23. Kristeva J. *Semiotikè: Recherches pour une sémanalyse*. Paris : Editions du Seuil, 1969. 319 p.
24. Riffatere M. *La syllepse intertextuelle. Poétique*. Paris, 1979. № 40. P. 496–501.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Біблія онлайн. Біблія в пер. Івана Огієнка. URL: <https://only.bible/bible/ubio/>.
2. Chesterton G. K. *Autobiography*. URL: <https://gutenberg.net.au/ebooks13/1301201h.html>.
3. Chesterton G. K. *The Collected Works of G. K. Chesterton. Illustrated*. Київ : Мультимедійне видавництво Стрельбицького, 2021. 4431 с.
4. Chesterton G. K. *The Convent*. URL: <https://www.poetryfoundation.org/poems/48211/the-convert>.
5. Chesterton G. K. *The Donkey*. URL: <https://www.poetryfoundation.org/poems/47918/the-donkey>.
6. Online Bible. NIV. URL: <https://biblehub.com/niv/>.

REFERENCES

1. Bilovus, L. (2003). *Teoriia intertekstualnosti: Stanovlennia poniat, tлумachennia terminiv, systematyka* [Theory of intertextuality: Formation of concepts, interpretation of terms, systematics]. Ternopil: Starodubets [in Ukrainian].
2. Bilovus, L. I. (2003). *Intertekstualnist yak modus novatorstva (na materiali tvorchosti I. Svitlychnoho ta V. Stusa)* [Intertextuality as a mode of innovation (based on the works of I. Svitlychnyi and V. Stus)]. (*Dysertatsiia kandydata filolohichnykh nauk*). Ternopil [in Ukrainian].
3. Boiko, O. (2021). *Realizatsiia katehorii intertekstualnosti v khudozhnomu dyskursi fentezi* [Implementation of the category of intertextuality in the artistic discourse of fantasy]. (*Dysertatsiia doktora filosofii*). Odesa. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/353483744_Bojko_O_Realizacia_kategorii_intertekstualnosti_v_hudozhnomu_dyskursi_fentezi [in Ukrainian].
4. Hrek, L. V. (2006). *Intertekstualnist yak problema perekladu (na materiali anhlo-movnykh perekladiv ukrainskoi postmodernistskoi prozy)* [Intertextuality as a problem of translation (on the material of English translations of Ukrainian postmodern prose)]. (*Avtoreferat dysertatsii kandydata filolohichnykh nauk*). Kyiv [in Ukrainian].
5. Dzera, O. (2018). *Bibliina intertekstualnist i pereklad: anhlo-ukrainskyi kontekst* [Biblical intertextuality and translation: the English-Ukrainian context]. *Movoznavstvo*, 3, 70–73 [in Ukrainian].
6. Dzera, O. V. *Biblema yak odynytsia bibliinoho intertekstu: perekladoznavchyi pidkhid* [The Bible as a unit of biblical intertext: a translation studies approach]. Retrieved from: http://ddpu-filolvisnyk.com.ua/uploads/arkhiv-nomerov/2018/NV_2018_9/16.pdf [in Ukrainian].
7. Kalenykh, V. M. (2020). *Intertekstualnist u suchasnomu mediadyskursi* [Intertextuality in modern media discourse]. *Modern Researches in Philological Sciences: collective monograph*. Riga: Izdevnieciba “Baltija Publishing. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/36/653/1369-1?inline=1> [in Ukrainian].
8. Kanchura, Ye. (2009). *Intertekstualnist yak rysa poetyky zhanru fentezi (na prykladi romaniv Terri Pretchetta)* [Intertextuality as a feature of the poetics of the fantasy genre (on the example of Terry Pratchett’s novels)]. *Pytannia literaturoznavstva*. Chernivtsi: Ruta, 77, 205–209 [in Ukrainian].
9. Korablova, N. V. (1999). *Intertekstualnist literaturnoho tvorcu* [Intertextuality of a literary work]: navch. posibnyk. Donetsk: Kassiopeia [in Ukrainian].
10. Kulyk, V. (2010). *Dyskurs ukrainskykh medii: identychnosti, ideolohii, vladni stosunky* [Ukrainian media discourse: identities, ideologies, state relations]. Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].
11. Lazarenko, S. V., Rotar, A. I. (2014). *Vydy intertekstualnosti v suchasnomu politychnomu dyskursi (na materiali politychnykh zvernen)* [Types of intertextuality in modern political discourse (on the material of political addresses)]. *Naukovyi visnyk Pivdenoukrainskoho natsionalnoho pedahohichnoho un-tu imeni K. D. Ushynskoho: Lnhvistyka*, 19, 73–80 [in Ukrainian].
12. Losieva, Yu. V. (2019). *Intertekstualnist yak osnovnyi kompozytsiinyi pryntsyp khudozhnoho dyskursu Dzhuliana Barnsa (na materiali romanu “Istoriia svitu v 10 ½ rozdilakh”)* [Intertextuality as the main compositional principle of the artistic discourse of Julian Barnes (based on the material of A History of the World in 10 ½ Chapters novel)]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu: Filolohiia*, 43 / 5, 95–97 [in Ukrainian].
13. Pavlii, A. Yu. (2023) *Intertekstualnist romaniv A. Merdok yak vyd literaturnoi hry (“Chorny prync” i “Chas anheliv”)* [Intertextuality of I. Murdoch’s novels as a kind of literary game (The Black Prince and The Time of the Angels)]: kvalifikats. robota na zdobuttia osv. stupenia “mahistr”: spets. 014.021 “Serednia osvita”. Kharkivskyi natsionalnyi pedahohichnyi universytet im. H. S. Skovorody. Kharkiv [in Ukrainian].
14. Perelomova, O. S. (2008). *Linhvokulturni kody intertekstualnosti ukrainskoho khudozhnoho dyskursu: diakhronichnyi aspekt* [Linguistic and cultural codes of intertextuality of Ukrainian artistic discourse: diachronic aspect]. URL: <https://tinyurl.com/y4duu5r5> [in Ukrainian].-

15. Perelomova, O. S. (2008). Intertekstualnist yak systemotvorna tekstovo-dyskursyva katehoriia [Intertextuality as a systematic text-discursive category]. *Humanitarnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii*, 34, 87–95 [in Ukrainian].
16. Prosalova, V. A., Berdnyk, O. S. (2010). Intertekstualnist khudozhnogo tekstu: tekstotvirnyi i retseptivnyi aspekty [Intertextuality of the artistic text: text-creative and receptive aspects]: monohrafiia. Donetsk: Nord-Pres [in Ukrainian].
17. Rykhlo, P. (2005). Poetyka dialohu. Tvorchist Paulia Tselana yak intertekst [The poetics of dialogue. Paul Celan's work as an intertext]. Chernivtsi: Ruta [in Ukrainian].
18. Selivanova, O. O. (2008). Suchasna linhvistyka: napriamy ta problem [Contemporary linguistics: trends and issues]. Poltava: Dovkillia – K [in Ukrainian].
19. Semeshko, N. M. (2010). Typolohiia intertekstualnosti sonetiv E. Spensera: formy i funktsii aliuzii [Typology of the intertextuality of E. Spenser's sonnets: forms and functions of allusion]. *Naukovi zapysky Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. H. S. Skovorody: Literaturoznavstvo*, 4 (1), 9–18 [in Ukrainian].
20. Statkevych, L. P. (2011). Kulturno-osvitnii kontekst formuvannia poetyky T. S. Eliota [The cultural and educational context of the formation of T. S. Eliot's poetics]. *Naukovi zapysky Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. H. S. Skovorody: Literaturoznavstvo*, 4 (2), 129–136 [in Ukrainian].
21. Chornovol-Tkachenko, R. S. (2006). Teoriia intertekstualnosti: tsili, zavrannia, metody [The theory of intertextuality: objectives, tasks, methods]. *Visnyk SumDU*, 11 (95) / 2, 82–87 [in Ukrainian].
22. De Man, P., Derrida, J., Hartman, G. et al. (1979). Deconstruction and criticism. New York, IX.
23. Kristeva, J. (1969). Semiotikè: Recherches pour une sémanalyse. Paris: Editions du Seuil.
24. Riffaterre, M. (1979). La syllepse intertextuelle. *Poétique*. Paris, 40, 496–501.

SOURCES OF ILLUSTRATIVE MATERIALS

1. Bibliia onlain [Bible online]. Bibliia v per. Ivana Ohiiienka. URL: <https://only.bible/bible/ubio/> [in Ukrainian].
2. Chesterton, G. K. *Autobiography*. URL: <https://gutenberg.net.au/ebooks13/1301201h.html>
3. Chesterton, G. K. (2021). *The Collected Works of G. K. Chesterton. Illustrated*. Kyiv : Strelbytsky Multimedia Publishing, 4431.
4. Chesterton, G. K. *The Convent*. URL: <https://www.poetryfoundation.org/poems/48211/the-convent>
5. Chesterton, G. K. *The Donkey*. URL: <https://www.poetryfoundation.org/poems/47918/the-donkey>
6. Online Bible. NIV. URL: <https://biblehub.com/niv/>